

МІЖ МИНУЛИМ І МАЙБУТНІМ: ПУБЛІЦИСТИКА УЛАСА САМЧУКА ЯК ФОРМА МОРАЛЬНОГО ДОРОГОВКАЗУ

Галина ВИШНЕВСЬКА

кандидат філологічних наук,

викладач кафедри української мови та славістики

Тернопільського національного педагогічного університету

імені Володимира Гнатюка

вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль

ORCID: 0000-0003-1266-4114

vyshnevskagalina@gmail.com

Публіцистика Уласа Самчука – це не лише літературний чи журналістський дискурс, а глибокий морально-філософський простір, у якому автор намагається відшукати для українського народу опорні точки духовності та самоусвідомлення. Його тексти постають своєрідним дороговказом у часи історичних зламів, де минуле й майбутнє взаємодіють, створюючи простір національної відповідальності та історичної пам'яті. Самчук осмислює долю України крізь призму морального вибору, ролі інтелігенції та здатності народу до самоорганізації й самоутвердження.

У статті зосереджено увагу на аналізі етичних, філософських і світоглядних засад його публіцистики. Наголошено, що Самчук не обмежувався фіксацією суспільно-політичних подій XX століття, а прагнув їх інтерпретувати, окреслюючи національну місію українців та їхнє місце в європейському цивілізаційному просторі. Особливо цінним є його бачення відповідальності української еліти перед власним народом, необхідності культурної єдності, духовної стійкості та плекання історичної тяглості.

Проаналізовано ключові публіцистичні твори письменника, визначено їх ідейне наповнення та історичну вагу для формування національної ідентичності. Висвітлено, як Самчук вибудовує концепт народу як суб'єкта історії, наголошуючи на важливості пам'яті, правди й морального вибору. Його тексти допомагають сучасному читачеві глибше зрозуміти витоки українського досвіду, осмислено оцінити минуле й відповідально моделювати майбутнє, не втрачаючи духовних орієнтирів та національних цінностей.

Ключові слова: Улас Самчук, публіцистика, популяризація, історична пам'ять, національна ідентичність, філософія слова.

BETWEEN THE PAST AND THE FUTURE: THE PUBLICISM OF ULAS SAMCHUK AS A MORAL COMPASS

Galyna VYSHNEVSKA

Candidate of Philological Sciences,

Lecturer at the Department of Ukrainian Language and Slavic Studies

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

2 M. Kryvonosa str., Ternopil

ORCID: 0000-0003-1266-4114

vyshnevskagalina@gmail.com

Ulas Samchuk's publicistic writing is not merely a literary or journalistic discourse but a profound moral and philosophical space in which the author seeks to identify the spiritual foundations and self-awareness of the Ukrainian nation. His texts become a kind of guiding compass in times of historical rupture, where the past and the future intersect, forming a field of national responsibility and historical memory. Samchuk interprets Ukraine's destiny through the lens of moral choice, the role of the intelligentsia, and the people's capacity for self-organization and self-affirmation.

This article focuses on the analysis of the ethical, philosophical, and worldview principles of his publicistics. It emphasizes that Samchuk did not limit himself to documenting the socio-political events of the twentieth century but sought to interpret them, outlining the national mission of Ukrainians and their place within the European civilizational sphere. Particularly valuable is his understanding of the responsibility borne by the Ukrainian intellectual elite toward its people, the need for cultural unity, spiritual resilience, and the cultivation of historical continuity.

Key publicistic works of the writer are analyzed; their ideological content and historical significance for the formation of national identity are determined. The study highlights how Samchuk constructs the concept of the nation as a subject of history, stressing the importance of memory, truth, and moral choice. His texts help contemporary readers comprehend the origins of the Ukrainian historical experience, evaluate the past consciously, and envision the future responsibly – without losing spiritual orientation or national values.

Key words: Ulas Samchuk, publicistics, popularization, historical memory, national identity, philosophy of the word.

Постановка проблеми. Історія української нації – це безперервний пошук себе між минулим і майбутнім, між боротьбою за власну ідентичність та прагненням до незалежного розвитку. Одним із найяскравіших літературних і публіцистичних голосів, що відображав цей пошук, був Улас Самчук – письменник, журналіст, громадський діяч, який своєю творчістю прагнув не лише осмислити долю України, а й вказати їй шлях. Його публіцистика – це не просто аналіз подій, а спроба створення морального дороговказу, який допомагає зрозуміти місце українського народу у світовій історії.

В умовах сучасних суспільних трансформацій, коли питання національної пам'яті, історичної правди та моральних цінностей знову стають центральними, звернення до публіцистики Самчука набуває особливої актуальності. Його тексти є не лише свідченням історичних подій, а й важливим інтелектуальним надбанням, що допомагає формувати національну свідомість та етичні орієнтири.

Актуальність цього дослідження зумовлена тим, що українське суспільство знову перебуває у процесі самоідентифікації. Війни, революції, зміни політичних режимів – усе це ставить перед нами питання про те, хто ми є та яким має бути наш шлях. Улас Самчук у своїх текстах пропонує глибоке осмислення цих питань, акцентуючи увагу на ролі особистої відповідальності, моральних цінностей та національної єдності.

Мета статті – аналіз публіцистики Уласа Самчука як форми морального дороговказу для українського народу. Його тексти – це не лише реакція на суспільні виклики ХХ століття, а й спроба осмислити майбутнє, виходячи з історичного досвіду, прагнення донести до читачів важливість відповідальності перед нацією, усвідомлення своєї історії та необхідність збереження моральних засад як основи розвитку.

Для досягнення поставленої мети у статті вирішуються такі **завдання**:

- 1) проаналізувати особливості публіцистики Уласа Самчука як жанру, що поєднує літературний стиль, філософську рефлексію та політичний аналіз;
- 2) визначити основні ідейні акценти його публіцистичних творів, зокрема ставлення до української історії, моральних цінностей та національної самосвідомості;
- 3) розкрити актуальність його думок у сучасному контексті, коли питання історичної пам'яті та моральної відповідальності стають вирішальними для подальшого розвитку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Публіцистика Уласа Самчука є не лише історичним документом своєї епохи, а й важливим дороговказом, який може слугувати орієнтиром для осмислення української ідентичності та суспільного розвитку сьогодні.

Різноаспектним дослідженням феномену автора присвячені студії провідних науковців. «Самчукознавство в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка: здобутки та перспективи» досліджує С. Бородіца, «Націєтвірні чинники у творчості Уласа Самчука» – Н. Гавдида, «Романи Уласа Самчука у контексті світового епосу ХХ століття» – І. Жукович, «Художню концепцію національної ідентичності у творчості Уласа Самчука» – А. Бездіжа, «Риси української ментальності в творах У. Самчука» – Олег Лещак, проте поле для досліджень ще залишається.

Я. Пура, викладач кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка», у розвідці «Історіософія української національної ідеї у публіцистичних та мемуарних творах Уласа Самчука» визначає три стадії формування образу України у публіцистиці автора. «Перша стадія – це первісне бачення та сприйняття рідної землі. Друга – це глибинне осмислення єдності

України територіально та духовно. Третя стадія характеризується ідеалістичним образом української держави, який базується на засадах і цінностях вільного світу» [1, с. 45].

Публіцистика Уласа Самчука позначена глибоким філософським осмисленням національної долі українського народу. Його тексти вирізняються напруженим поєднанням історичного реалізму, духовної віри у майбутнє та культурно-ціннісного європейського орієнтиру. Виокремимо провідні мотиви.

Трагічність історичного розвитку суспільства чітко простежується у романі-хроніці «Марія» та публіцистичній збірці «Живі струни», де автор осмислює історію України як низку глибоких соціальних і моральних потрясінь, у яких народ випробовується на здатність до духовного відродження. «Що день, що ніч, що тиждень – то нові несподіванки і завжди трагічні. Над людьми безнастанно висів Дамоклів меч смерті. І постійний апокаліптичний страх. Уночі страх «чорного ворона», удень страх голоду. Не було мешкань, не було одягу, не було надії. Жилося з години на годину...» [2, с. 103]. Для нього трагізм історії – не лише факт минулого, а постійне застереження проти національної безпам'ятності.

Питання державності та віри в Україну є наскрізним у публіцистиці Самчука, де також звучить впевненість у неминучості відродження держави: «Жив тим якраз глибинним життям, яке в середині минулого століття так виразно і яскраво оформив наш великий Шевченко: «Встане Україна і розіб'є тьму неволі». Безперечно в цьому не було і немає найменшого сумніву» [4, с. 163] – писав у статті з циклу «На білому коні». Така позиція постає як вияв віри в історичну справедливість і духовну неперервність національного розвитку.

Проблема слабкості українського духу під впливом негативних історичних процесів прослідковується у збірках «На коні вороному» та «Плянета Ді-Пі», де письменник аналізує кризу національної свідомості, спричинену століттями колоніального поневолення. Він вбачає небезпеку не лише у зовнішній агресії, а й у внутрішній апатії та втраті почуття відповідальності за майбутнє держави. «У цю терпку, до краю зіпсуту, трагічно аморальну добу не легко знайти слово, щоб висловити той твердий біль, який, мов згасла в жилах кров, затинає дихання» [5, с. 197].

Заклик до боротьби, а не жертвовності спостерігаємо у багатьох статтях, де автор формулює активну концепцію патріотизму: справжня любов до Батьківщини, яка вбачається не у героїчній смерті, а у творчій праці та наполегливому змаганні за гідне життя нації. Слід відзначити, що Улас Самчук послідовно утверджує думку, що українська культура належить до європейської цивілізації. Європейськість для нього означає передусім систему духовних і моральних принципів – свободу, гідність, відповідальність особи. Щемливо говорить про серце столиці: «Але бувши в Німеччині, я все таки не забув про Київ. Там тоді бушувала Україна Скрипника й Хвильового, мене тягнуло туди багато магнетів, а головне... Головне, те головне: моє нестерпне, безупинне, невідступне бажання писати» [4, с. 167]. «Але куди мав вдатися такий непоправний самотник, варнак і маверик, як моя особа? Не було вибору. Для неї всі мости в Україну спалені. Залишилась тільки

одна дорога – на захід. І з цим не було вагання. Не зідхалося і не плакалось. Я був повний Україною мого власного уявлення і з нею я міг мандрувати у всі кінці світу» [5, с. 235].

Також у публіцистичних роздумах письменник гостро виступає проти денаціоналізації, вбачаючи в ній загрозу самому існуванню народу, демонструє прагнення зберегти українську мову: «І найбільшим нещастям українського народу було те, що ціла його історія – перманентне намагання когось зробити з нас не те, чим призначила нас природа. Втручалися до нашої рідної мови... Навіть ті чи інші літери казали нам вимовляти так, як хочуть вони. Диктували нам наше відношення до чужого, до того, що нам вороже... Наслідки з усього цього на сьогодні такі, що величезна частина нашого, особливо міського, населення з національного погляду являє собою не що інше, як юрбу, що не належить ні до якого народу, що не має нічого святого, що не говорить ні одною мовою» [6]. Саме ці слова стали одним із найвідоміших афоризмів української еміграційної публіцистики.

Пам'ять про національні трагедії як основа державності лежить у творах «Марія», «Живі струни», «Плянета Ді-Пі», де Улас Самчук підкреслює необхідність збереження історичної пам'яті про Голодомор, репресії та війни. «Їм треба власті, силу прибрати хочуть, на цілий світ намірились, свого їм мало. Не можуть дати життя ті, що сіють смерть» [3, с. 158]. Для нього пам'ять постає фундаментом для формування зрілої національної свідомості.

У своїй публіцистиці та художніх творах автор засуджує зрадників власного народу. Читаємо це у словах Гната із роману-хроніки «Марія»: «Слово моє для мертвих і ненароджених. Слово моє прийдучим вікам. Затямте, ви, сини і дочки великої землі... Затямте, гнані, принижені, затямте, витравлювані голодом, мором!.. Нема кінця нашому життю. Горе тобі, зневірений, горе тобі, виречений самого себе!.. Кажу вам правду велику: краще буде Содомові й Гоморрі в день страшного суду, ніж вам, що відrekliся й плюнули на матір свою!.. [3, с. 156]».

Слід відзначити, що публіцистика Уласа Самчука спрямована на формування морально відповідального, духовно зрілого та культурно самосвідомого майбутнього суспільства. Основні мотиви:

- 1) трагічність історії;
- 2) віра у державність;
- 3) боротьба за мову;
- 4) європейська орієнтація;
- 5) втрата ідентичності;
- 6) цінність історичної пам'яті;
- 7) збереження національної самобутності;
- 8) гідне місце України у світі.

Публіцистика Уласа Самчука постає не лише як художньо-документальний жанр, а як моральний дороговказ нації, покликаний виховувати відповідальність, гідність і духовну цілісність людини. У своїх виступах, есеях і статтях він не просто аналізував події, а шукав етичні орієнтири для народу, що пережив поневолення, війни й втрату власної державності.

Так, прослідковуємо етичні принципи у публіцистиці досліджуваного автора:

1. Чесність. Самчук розглядав правду як основу журналістики й морального буття. У творах «Планета Ді-Пі», «Живі струни» він виступає проти брехні, ідеологічного лицемірства й фальші у суспільному житті. Для нього публіцист – не рупор влади, а совість народу, і саме ця етична позиція робить його тексти документом моральної історії ХХ століття. До мене у них ставлення погрозливе, інквізиторське, вони ображені і гніваються вельми. Вони переконані, що я повинен їх слухати і нічого їх не питати. «У своїх публікаціях, вони старанно уникають мого прізвища... Страшать... Але мені не страшно. І навіть не смішно, бо це скорше розпачливе. Інфантильне. Плід недозрілого інтелекту» [7, с. 7].

2. Патріотизм в Уласа Самчука не зводиться до декларацій чи героїзму. У працях «На білому коні», «На коні вороному» і «Європа і ми» він розуміє любов до Батьківщини як працю, творення, відповідальність і віру. Його патріотизм позбавлений пафосу – це вимогливість до себе й до нації, готовність не лише говорити, а діяти на користь держави. Автор писав: «Розуміється, що денационалізатори завжди глухі і німі на ці правди, виправдуючись вимогами єдності держави, не розуміючи, що саме в цьому і лежить зерно роз'єднання, яке рано чи пізно проросте і дасть свій плід. Бо денационалізація це образа гідності народу, чого народ ніколи не дарує» [5, с. 192].

3. Людяність. Автор не приймав жодної ідеології, що принижувала гідність людини. У «Марії» та «Планеті Ді-Пі» він показує трагедії ХХ століття як наслідок знецінення людського життя. Його гуманізм полягає у вірі в людину як носія добра і розуму, що може протистояти тоталітарній системі. У центрі його публіцистики – не лише народ, а конкретна людина, її біль, честь, совість. «Питання, що нас терзають, у більшості випадків вражають ясні і азбучно елементарні, але людина, що їх спричинює, не мала ані знання, ані думки, ані сили рішати їх самостійно. Хапалося за чужі розуми і натраплено сліпо не те найкраще, а найгірше. Не досвід народів великого господарського й політичного діяння, а вигадки і утопії бунтарів та циніків. І в наслідку – тиранія, нужда, голод. І гекатомби жертв» [7].

Подальше вивчення публіцистики Уласа Самчука відкриває широкі можливості для поглибленого аналізу духовно-етичних і державотворчих аспектів української культури ХХ–ХХІ століття. Його публіцистична спадщина залишається невичерпним джерелом для осмислення феномена української ідентичності в контексті історичних викликів, політичних трансформацій і моральних орієнтирів.

Перспективи також вбачаємо у проведенні порівняльного аналізу із сучасною публіцистикою. Зіставлення етичних принципів Самчука з сучасними формами громадянської журналістики, воєнної публіцистики та медіаактивізму. Це дозволить з'ясувати, наскільки його ідеї – чесність, людяність, патріотизм – залишаються дієвими в умовах інформаційних воєн і криз довіри до медіа.

Актуальним також буде дослідження мовно-стильової системи, через простеження риторики Самчука, яка формує емоційно-етичний вплив на читача, поєднуючи естетику художнього слова з аргументативною силою публіцистики. Такий аналіз допоможе зрозуміти його роль у становленні сучасного українського публіцистичного стилю.

Висновки й перспективи подальшого дослідження. Таким чином, публіцистика Уласа Самчука – це не лише літературна спадщина, а етична система координат, у якій слово служить правді, любові до людини й вірі в державу. Її гуманістичний

пафос і сьогодні може стати основою морального відродження суспільства, що прагне гармонії між національною самосвідомістю та загальнолюдськими цінностями. Подальше вивчення публіцистики Уласа Самчука відкриває широкі можливості для поглибленого аналізу духовно-етичних і державотворчих аспектів української культури ХХ–ХХІ століття. Його публіцистична спадщина залишається невичерпним джерелом для осмислення феномена української ідентичності в контексті історичних викликів, політичних трансформацій і моральних орієнтирів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пура Я. С. Історіософія української національної ідеї у публіцистичних та мемуарних творах Уласа Самчука. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Сер. Філологічні науки*. 2020. № 2 (20). С. 45–54.
2. Самчук У. Живі струни: бандура і бандуристи. Детройт: Друкарня Петра Майсюри. 1976. 467 с. URL: <https://surl.li/mkzkta> (дата звернення: 9.09.2025).
3. Самчук У. Марія. Київ : Смолоскип, 2018. 224 с.
4. Самчук У. На білому коні. Вінніпег : Видання товариства «Волинь», 1980. 390 с. URL: <https://surl.li/ezbqpi> (дата звернення: 9.09.2025).
5. Самчук У. На коні вороному. Вінніпег : Видання товариства «Волинь», 1975. 427 с. URL: <https://surl.li/bwufkh> (дата звернення: 9.09.2025).
6. Самчук У. Нарід чи чернь. Бібліотека української літератури. URL: <https://surl.li/iedtje> (дата звернення: 9.09.2025).
7. Самчук У. Плянета Ді – Пі. Вінніпег : Волинь, 1979. 355 с. URL: <https://surl.li/peoaff> (дата звернення: 9.09.2025).

REFERENCES

1. Pura, Ya. S. (2020). Istoriosofia ukrainskoi natsionalnoi idei u publitsystychnykh ta memuarnykh tvorakh Ulasa Samchuka [The historiosophy of the Ukrainian national idea in Ulas Samchuk's publicistic and memoir works]. *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia. Serii: Filolohichni nauky*, 45–54 [in Ukrainian].
2. Samchuk, U. (1975). *Na koni voronomu* [On the black horse]. Winnipeg: Vydannia tovarystva «Volyn». Retrieved from <https://surl.li/bwufkh> [in Ukrainian].
3. Samchuk, U. (1976). *Zhyvi struny: bandura i bandurysty* [Living strings: The bandura and bandurists]. Detroit: Drukarnia Petra Maisiury. Retrieved from <https://surl.li/mkzkta> [in Ukrainian].
4. Samchuk, U. (1979). *Plianela Di–Pi* [Planet DP]. Winnipeg: Volyn. Retrieved from <https://surl.li/peoaff> [in Ukrainian].
5. Samchuk, U. (1980). *Na bilomu koni* [On the white horse]. Winnipeg: Vydannia tovarystva «Volyn». Retrieved from <https://surl.li/ezbqpi> [in Ukrainian].
6. Samchuk, U. (2018). *Mariia* [Maria]. Kyiv: Smoloskyp. [in Ukrainian].
7. Samchuk, U. (n.d.). *Narid chy chern* [Nation or mob]. Biblioteka ukrainskoi literatury. Retrieved from <https://surl.li/iedtje> [in Ukrainian].

Стаття надійшла: 12.09.2025

Прийнято: 05.10.2025

Опубліковано: 02.12.2025

